

Ο ΖΗΤΙΑΝΟΣ

Ανδρέας Καρκαβίτσας

Ο Ζητιάνος του Καρκαβίτσα είναι ίσως το πιο ολοκληρωμένο έργο του συγγραφέα και ένα από τα αριστουργήματα της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Το έργο γράφτηκε το 1896 και δημοσιεύτηκε σε 54 συνέχειες στην εφημερίδα Εστία από τις 9-4-1896 ως τις 8-6-1896. Οι μελετητές έχουν υποστηρίξει διάφορες απόψεις στην προσπάθειά τους να κατηγοριοποιήσουν το συγκεκριμένο έργο. Άλλοι έχουν υποστηρίξει ότι είναι νουβέλα, άλλοι το έχουν χαρακτηρίσει διήγημα, ενώ άλλοι μυθιστόρημα. Ο Π. Δ. Μαστροδημήτρης (Ο Ζητιάνος του Καρκαβίτσα, Εκδόσεις Κανάκη, Αθήνα, 1996, σ. 60) αναφέρει χαρακτηριστικά: «Στο πλαίσιο της πεζογραφίας, συχνά είναι δύσκολη η διάκριση της νουβέλας από το διήγημα, ενώ, από την άποψη της σύνθεσης ευρύτερων καταστάσεων, η νουβέλα ανήκει ως ένα βαθμό στο «γένος» του μυθιστορήματος... Έπειτα από όλα αυτά, νομίζω ότι ειδικά στην περίπτωση του Ζητιάνου δε θα είχε νόημα να επιμείνουμε στην πρόκριση ενός μονολεκτικού ειδολογικού χαρακτηρισμού».

Η ιστορία διαδραματίζεται στο χωριό Νυχτερέμι της Θεσσαλίας, που τότε βρισκόταν κοντά στα σύνορα με την Τουρκία και ο χρόνος της ιστορίας διαρκεί τρεις μέρες. Ήρωες του διηγήματος είναι οι Καραγκούνηδες κάτοικοι του χωριού, ο ρουμελιώτης ζητιάνος Κώστας Τζιρίτης (ή Τζιριτόκωστας), ο παραγιός του ο Μουτζούρης, ο τελωνοφύλακας Πέτρος Βαλαχάς και οι κρατικές αρχές της Λάρισας. Το έργο ξεκινά με την περιγραφή του Θεσσαλικού χωριού που βρίσκεται σε κατάσταση εξαθλίωσης. Ο Καρκαβίτσας στο πρώτο κεφάλαιο με παραστατικότητα και ρεαλισμό περιγράφει τις άθλιες συνθήκες διαβίωσης καθώς και την εκμετάλλευση των φτωχών χωρικών από τους μεγαλοτσιφλικάδες της Θεσσαλίας και μας παρουσιάζει τους πρωταγωνιστές της ιστορίας, κυρίως τον τελωνοφύλακα Βαλαχά και τον ζητιάνο που προσπαθεί να κερδίσει την συμπάθεια του. Ο Βαλαχάς σκληρός απέναντι στους ζητιάνους ξυλοφορτώνει τον Τζιριτόκωστα.

Στο δεύτερο κεφάλαιο ο Καρκαβίτσας κάνει μια παρεμβολή στη διήγησή του και μας περιγράφει το χωριό καταγωγής του ζητιάνου, τα Κράκουρα, όπου όλοι οι κάτοικοι έχουν ως κύριο επάγγελμά τους τη ζητιανιά. Οι γεροντότεροι έχουν ως έργο να «διδάξουν» στους νεότερους την τέχνη της επαιτείας και χαρακτηριστικός είναι ο Κουτσοκουλόστραβος χορός, που μιμείται τις κινήσεις και τις εκφράσεις των ανάπηρων ανθρώπων. Μεγαλωμένος σε ένα τέτοιο περιβάλλον ο Τζιριτόκωστας έδειξε από μικρή ηλικία την

έφεσή του στην επαιτεία. Νοίκιαζε φτωγά και ανάπηρα παιδιά από τους γονείς τους, τους μάθαινε τα μυστικά της ζητιανιάς και ταξίδευε μαζί τους σε όλη την Ελλάδα, τη Σμύρνη, την Πόλη, μέχρι τη Βουλγαρία και τη Βλαχία. Όμως πλέον δεν ταξίδευε στο εξωτερικό. Του αρκούσαν τα εισοδήματα που κέρδιζε από τον Μωριά και τη Ρούμελη. Έτσι έφτασε στο Νυχτερέμι, όπου συναντήθηκε και ξυλοφορτώθηκε από τον Βαλαχά. Ο αδίστακτος Τζιριτόκωστας εκμεταλλεύεται την καλοσύνη των αφελών κατοίκων του χωριού, οι οποίοι τον λυπούνται και τον φροντίζουν. Μόλις απομακρύνονται και τον αφήνουν να ξεκουραστεί, αποκαλύπτεται η πραγματική φύση του ζητιάνου. Πίνει απ' το κρασί που του έδωσαν και λέει χαρακτηριστικά: «Στην υγεία σας, ζωντόβολα! Πάντα νάρχεστε, πάντα να φέρνετε!...»

Στο τρίτο κεφάλαιο, ο Καρκαβίτσας περιγράφει το πώς ο Τζιριτόκωστας εκμεταλλεύεται την αμάθεια και τις προλήψεις των γυναικών του χωριού για να κερδίσει όσα περισσότερα χρήματα μπορεί. Παρασύρει τις γυναίκες και προσαρμόζει τη συμπεριφορά του ανάλογα με τις επιθυμίες του εκάστοτε θύματός του. Πουλιάει σε μία από αυτές που δεν έχει αρσενικά παιδιά το σερνικοβότανο και σε μια άλλη το αγαπόχορτο, με το οποίο πιστεύει πως θα κάνει τον αγαπημένο της να την επιθυμήσει. Βέβαια κανένα απ' αυτά τα βότανα δεν έχει τις μαγικές ιδιότητες που υποστηρίζει ο ζητιάνος. Είναι μάλιστα τόσο αδίστακτος που εν γνώσει του δίνει σε μια χωρική που ζητά το σερνικοβότανο εκτρωτική σκόνη. Προσπαθώντας να δικαιολογηθεί σκέφτεται: «Αλλά γιατί και αυτή να μην είναι τόσον έξυπνη, ώστε να μη γελασθή; Έπειτα οι καπάτσοι από τους κουτούς θα ζήσουν».

Στο τέταρτο κεφάλαιο ο Καρκαβίτσας επινοεί ένα αναπάντεχο περιστατικό που θα δώσει την ευκαιρία στο ζητιάνο να εκδικηθεί τον Βαλαχά για το ξύλο που του έδωσε. Ο παραγιός του ζητιάνου, ο Μουτζούρης, πέθανε και οι χωριάτες τον βάζουν δίπλα στο στάβλο του σπιτιού του Βαλαχά. Όταν αυτός σηκώνεται από τον ύπνο, όλοι νομίζουν ότι ο Μουτζούρης βρικόλακισε! Με πρωτεργάτη το ζητιάνο, βάζουν φωτιά στο σπίτι του Βαλαχά για να εξοντώσουν με αυτό τον τρόπο τον βρικόλακα. Η φωτιά επεκτείνεται και καίει και το κονάκι του μπέη.

Στο τελευταίο κεφάλαιο εμφανίζονται απεσταλμένοι από τις κρατικές αρχές της Λάρισας, σταλμένοι για να διαπιστώσουν τι συνέβη στο Νυχτερέμι. Αρχικά υπέθεσαν ότι οι Καραγκούνηδες επαναστάτησαν εναντίον του Ντενίς μπέη που ακόμα κατείχε εκείνα τα εδάφη. Μετά από ανακρίσεις οι ντόπιοι κατηγορούν για όλα τον ζητιάνο, ο οποίος όμως δε βρίσκεται πια στο χωριό. Έχει κρυφτεί στα χωράφια, αφού πρώτα άλλαξε την αμφίεσή του και πλέον είναι ντυμένος σαν караβοτσακισμένος ναυτικός, ο οποίος έχασε τα πάντα και περιφέρεται ζητιανεύοντας. Καταφέρνει μάλιστα να συγκινήσει με τις ψεύτικες ιστορίες του τον νομάρχη, τον ανακριτή και τους υπόλοιπους. Η έρευνα των αρχών ανακαλύπτει ζωντανό αλλά σε άθλια κατάσταση τον Βαλαχά και ο ανακριτής ζητά από τον μεταμφιεσμένο Τζιριτόκωστα να μεταφέρει στη Λάρισα τον Βαλαχά. Οι άνδρες κάτοικοι

του χωριού συλλαμβάνονται και μεταφέρονται σιδεροδέσμοι για να δικάσουν για τον εμπρησμό του κονακιού. Το έργο τελειώνει με την αυτοκτονία της χωρικής που πήρε τη σκόνη του Τζιριτόκωστα και με το ζητιάνο να ταξιδεύει για να συνεχίσει αλλού το αποτρόπαιο έργο του.

Ο Καρκαβίτσας στο ζητιάνο κατάφερε να περιγράψει την αμάθεια, την εξαθλίωση και τις δεισιδαιμονίες του απλού λαού της ελληνικής υπαίθρου σε ζωντανή δημοτική γλώσσα και να μας κληροδοτήσει ένα από τα αριστουργήματα της νεοελληνικής λογοτεχνίας.

<http://www.e-alexandria.gr/bookby.asp?ID=8&BID=42>